

Толқын

ӘЛ-ФАРАБИ ат. ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ және ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ

ЖАЛПЫ ТІЛ БІЛІМІ ЖӘНЕ ЕУРОПА ТІЛДЕРІ КАФЕДРАСЫ
«ЖЕРҰЙЫҚ» ОНОМАСТИКАЛЫҚ ӨЛКЕТАНУ КЛУБЫ

Рухани жаңғыру,
Ұлы даланың жеті қыры бағдарламалары мен
әл-Фараби ат. ҚазҰУ-дың 85 жылдығы және
Фараби оқулары аясында өткізіліп отырған
«ОНОМАСТИКА – ҚОҒАМ – УАҚЫТ»
атты жас ғалымдардың
VI Халықаралық ғылыми-танымдық
конференция

МАТЕРИАЛЫ

Алматы, 2019 жылдың 05 сәуірі

ЖАЛПЫ ТІЛ БІЛІМІ ЖӘНЕ ЕУРОПА ТІЛДЕРІ КАФЕДРАСЫ
«ЖЕРҰЙЫҚ» ОНОМАСТИКАЛЫҚ ӨЛКЕТАНУ КЛУБЫ

«Ұлы даланың жеті қыры» және «Рухани жаңғыру»
бағдарламаларымен
«Фараби оқулары» аясында
«әл-Фараби ат. ҚазҰУ-дың 85 жылдығына» орай
«ОНОМАСТИКА – ҚОҒАМ – УАҚЫТ» атты жас ғалымдардың
VI Халықаралық ғылыми-танымдық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

2019 жылдың 05 сәуірі

МАЗМҰНЫ

Мадиева Г.Б.,	Важно ли изучение имен собственных?	
PhD докторанттары:		3
Aliakbarova A.T.,	Gender difference in kazakh personal names.	4
Қайбулдаева А.С.,	Лингвистикалық ландшафтағы эргонимдердің даму тарихы.	6
Чэнь Сяо.	Способы обращения в современном китайском языке (детские имена и прозвища).	8
Магистранттар:		
Дауренбекова И.Н.,	Шет тілінде жарнамалық мәтіндер жазудың мәні.	9
Malshy M.M.,	Explicit and implicit semantics of proper names in modern media	10
Мырзабек Б.,	Менеджмент/басқару ұғымдарының ономастикалық көрінісі.	11
Кемелбек А.,	Жақсылық ұғымын білдіретін жалқы есімдер.	12
Саидов З.З.,	Роль топонимов в понимании художественного текста на уроке русского языка как иностранного.	13
Sadyrbaeva Z.N.,	Typology of pragmatonyms.	15
Студенттер:		
Абдығазизова М.,	Бүркеншік есімдер.	17
Алтынбекқызы А.,	«Ай мен Айша» романындағы өсімдіктер атауларының семантикалық сипаты.	18
Аманбек А.,	Алматыдағы мейрамхана атауларының ерекшеліктері.	20
Байтұрбай Б., Турегалиева Ж.,	Жергілікті топонимдерді қалпына келтірудегі шетелдік тәжірибелер.	22
Беккер Р., Чаудри К.,	Непразрачность топонимов коренных народов США в Калифорнии и стирание родной идентичности: кейс-стади в исследовании народа Малибу.	24
Вэй Чжичжун, Лю Чжо.	Китайские географические названия.	25
Ғалымқызы А.,	Сарыжаз – туған өлкем.	26
Жазықбай А.,	Ақжайық ауданының тарихи-мәдени ескерткіштері.	28
Жорабаева А., Советбекова Д.,	Қазақ фразеологизмдеріндегі антропонимдердің лингвомәдени ерекшеліктері.	30
Жорабек А.,	Ш. Мұртазаның «Қызыл жебе» романындағы топонимдер.	33
Жумақосова А.,	Исторические памятники Мангистауской области.	34
Ем Е.,	Есімі жұмбақ ата.	36
Иманқали А.	“АТА /GRANDFATHER” мағыналарын бейнелейтін жалқы есімдер тобы	39
Исабай М.М.,	Киелі мекен – Қордай ескерткіштері.	40
Қамбар А.Н., Тұрсын Ә.Ғ.,	Қазығұрт атауының шығу тарихы.	42
Құспанов Н.,	Қос өзен еліндегі жылқы музейі.	44
Курбанов М.,	Келес өңірінің тарихи – мәдени ескерткіштері.	46
Нұрғали А.,	Жер бедері атауларының жүйеленуі.	48
Медетбек С.,	Фитонимдерден қалыптасқан кісі есімдері (қазақ, ағылшын тілдеріндегі сипаты).	49
Мерекеев Р.,	Козыбасы – место зарождения великого степного народа.	50
Мұсабекова А.,	Ш. Мұртазаның «Мылтықсыз майдан» повесіндегі атаулар.	51
Самандаров М.,	К истории села Корам и лечебной минеральной воды.	53

раскрываются особенности течения реки (*Тентексу* «буйная, шаловливая река», *Көлденеңбұлақ* «поперечный ручей», цвет (*Көкбастау* «синий родник», *Бозша* «белесая речка»), при этом необходимо учитывать условность цветовой характеристики, как в примерах *Ақсу – Қарасу*, где *ақ* и *қара* не являются лексемами цветообозначения, а указывают на тип питания рек, в первом случае – ледниковое, паводковое питание реки, во втором – подземными грунтовыми водами, запах воды (*Сасықбастау* «вонючий родник», *Сасықкөл* «вонючее озеро»), характер русла реки или её поймы (*Бұрмакөл* «озеро с неправильной формой», «озеро с поворотом», *Тұйықсу* «запертая, закрытая, не имеющая выхода вода»), особенности почвы (*Батпақбұлақ* «грязный, топкий родник», *Жамансор* «плохой, солончаковый»), наличие тех или иных видов растительности по берегам (*Теректібұлақ* «имеющий тополя», *Жалбызбұлақ* «родник, имеющий мяту»), видов животных и рыб (*Ақсиыр* «белая корова», *Аюды* «медвежья») и т.д.

В связи с этим возникает необходимость изучения имен собственных в тесной связи с историей и общественно-экономическим развитием этноса.

Литература:

1. Агеева Р.А. Происхождение имен рек и озер. – М.: Наука, 1985. – 144 с.
2. Жубанов Х. Исследования по казахскому языку. – Алма-Ата: Наука, 1966. – 373 с.
3. Беленькая В.Д. Топонимы в составе лексической системы. – М.: МГУ, 1969. – 168 с.
4. Суперанская А.В. Теоретические основы практической транскрипции. М.: Наука, 1978. 283 с.
5. Сулейменова Э.Д. Понятие смысла в современной лингвистике. – Алма-Ата: Мектеп, 1989. – 160 с.
6. Молчанова О.Т. Структурные типы тюркских топонимов Горного Алтая. – Саратов, 1982. – 256 с.
7. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы. – М.: Ан СССР, 1962. – 287 с.
8. Койчубаев Е. Краткий толковый словарь топонимов Казахстана. – Алматы: Ғылым, 1974. – 273 с.
9. Мурзаев Э.М. Аппелятивы в топонимах Средней Азии. – В кн.: Ономастика Средней Азии. – Фрунзе: Илим, 1980. – с. 200-203.
10. Конкашпаев Г.К. Географические названия монгольского происхождения. – Изд. АН. КазССР, серия филологии и искусствоведения. – Вып. 1/11. – Алма-Ата, 1959. – с. 85-97.
11. Смолицкая Г.П. Занимательная топонимика. – М.: Просвещение, 1990. – 127 с.

PhD докторанттары:

GENDER DIFFERENCE IN KAZAKH PERSONAL NAMES

Aliakbarova A. T.

3rd year PhD student

al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Scientific advisor: doctor of philological sciences, professor G.B. Madiyeva
aliakbarova2014@gmail.com

The present paper offers the study of gender difference in modern Kazakh anthroponymy. First names of newborn babies of both sexes born in 2018 serve as factual research material. The data obtained from birth records of the Department of Civil Registration (Alatau, Almaly, Auezov, Zhetisu, Medeu, Nauryzbai, Turksib) in Almaty. This study tries to identify the gender difference between male and female names on the basis of lexical-semantic and structural analysis.

Names existed in all historical periods of human society. Therefore, there always was a big interest to the nature of personal names. Linguistically, anthroponymy studies the naming of persons.

According to J. Algeo, «people are almost invariably named, indeed, a human being without a name would be socially and psychologically less than a fully man» [Algeo, 1992: 728]. In other words, speaking of personal names, we mean the official full name of the person given to him at birth. It is quite impossible to meet people without names.

The purpose of this study is to indicate the gender difference in Kazakh personal names. In recent years the number scientific works in the field of gender linguistics has been growing. The term gender was first introduced by American psychoanalyst Robert J. Stoller in 1968. In his scientific work «Sex and Gender», he explored the main difference between sex and gender. Robert J. Stoller states that a person's biological sex differentiates from that person's gender, which can refer to social roles based on the sex of the person [Stoller, 1968: 9 p]. This means that sex is considered to be biological, while gender is psychological phenomenon.

Similarly, A.V. Kirilina investigates the usage of the notion 'gender' in linguistics and contends that the term gender was intended to emphasize not the natural but rather the sociocultural reason of gender differences [Kirilina, 2000: 18-19 p]. Here the term gender is discussed from the sociocultural point of view as a socially constructed concept.

In his cross-cultural study Richard D. Alford states that in a sample of 60 cultures from all over the world, in nearly three-quarters of them personal names (usually or always) distinguish sex. (Alford, 1988: 66).

G. Shokym examines the linguistic gender classification and states that gender identifies the place of a man and a woman in different socio-cultural institutions. She reports that in public authorities the gender role of men and women in Kazakh society is characterized by genderlects as *khan*, *sultan*, *bi*, *bek*, *ru basy*, *kazy*, *tore* which show the social position and duties [Shokym, 2009: 43 p]. Above-mentioned genderlects are widely used in men's names as antroponymic elements.

In another study, Baigutova explores the concept of "Kazakh woman" and gender characteristics of Kazakh antroponyms. According to A.M. Baigutova, with the gaining of independence notably, children were named after legendary women, historical figures, names of characters in literary works, national singers and dancers. For instance, these female names are in trend these days: *Nurila*, *Zere*, *Tumar*, *Aiganym*, *Aruana*, *Maira*, *Shugula*, *Karakat* [Baigutova, 2008: 36 p].

American scientists S. Lieberman and E.O. Bell analyzed the names of newborn babies that given birth in 1973-1985 in New York and examined the gender difference in their names. They conclude that "parents are relatively more likely to give daughters names that are not standard ones in the existing American repertoire. By contrast, boys' names are more often chosen from the existing stock of long-standing names in the society, even if they were not popular in recent years (S. Lieberman, E.O. Bell 1992: 548 p).

In another research, Al-Qawasmi және Al-Haq investigated the gender aspect of antroponyms in Jordan and state that "For females, a name is consider as a part of her beauty; therefore, parents choose an attractive name for their daughters, so they search carefully to find an attractive one which is beautiful both in sound and meaning. On the other hand, for males, a name is consider as a part of his personality; therefore, when parents choose a name for their son they select traditional and old names which once were very common" (Al-Qawasmi, Al-Haq, 2016:185p). As female names express girls' beauty, parents choose beautiful names for their daughters. The distinction of male names are characterized by the ability of indicating personal traits and behavior of boys, therefore, parents select traditional and ancient names for their sons.

Lexical-semantic analysis of Kazakh personal names can clearly indicate the following gender differences in male and female names. The most frequently chosen male names in 2018 signify power and strength and so on. For instance, *Alikhan* (arab. "gali" + kaz. "khan") – "gali" (noble, highest) and "khan"; *Erasyl* (kaz. "er" + arab. "asyl") – the most precious, noble-minded true knight; *Ali* (arab. "gali") – noble, highest; *Amir* (arab.) – 1) governor, chief; 2) instruction; *Temir* (kaz.) – iron, to be strong as iron.

Interestingly, protective names such as *Zhamanbala* – "bad boy", *Zhamankul* – "bad slave" with magical powers, could ward away evil spirits were given to boys. Also, names as *Boranbai* ("boran" – storm + bai), *Zhanbyrbai* ("zhanbyr" – rain + bai), *Karzhau* (it was snowing) connected with weather phenomena are referred to male names.

Whereas the most frequently used female names signify beauty, delicacy and positive character traits. For example, *Aisha* (arab.) – loving life, cheerful; *Amina* (arab.) – 1) honest, loyal; 2) safe, well-wishing, charitable; *Kausar* (arab.) – innocent, generous, nice, clear, the name of the river in Zhannat (Paradise); *Aizere* (kaz "ai" + pers. "zer") – golden moon; *Aiym* (kaz.) – my moon, my happiness, my beauty like the moon;

Probably, one of the major points about gender difference in naming newborns in Kazakhstan is that suffixes such as *-bai*, *-bek*, *-khan* and *gul* determine the gender of the newborn. Suffixes in names of boys usually designate affluence (rich), bravery, power, and so on, whereas those for girls is aesthetical, designating beauty (flower) and gracefulness.

According to B. Abdualiuly the following components are characterized as widely used anthropolexems: *-bai*, *-bek*, *-gul*, *-zhan*, *-man*, *-tai*, *-khan*, *-kelgen* (*-keldi*), *-bergen* (*-berdi*, *-bersin*), *-tugan* (*-tuar*) [Abdualiuly, 2010:50 p].

Similarly, A. Shaihulov presents the predominant components of Kazakh personal names as *ai* (moon), *ak* (white), *bal* (honey), *kun* (sun), *nur* (shining light) [Shaihulov, 1984, p. 85 p.].

Additionally, these anthropocomponents as *ai*, *ak*, *kun*, *nur* are common in naming both males and females. For example, *Aibek* – *Aizhan*, *Akbolat* – *Akgul*, *Kuntugan* – *Kunsulu*, *Nurdaulet* – *Nurganym* and so on.

To conclude, the results of study showed that there is a significant difference in Kazakh naming system of newborn babies (male and female). Kazakh male names signify affluence, power, bravery and their behavior, personality and character traits, whereas female names designate attraction, beauty and gracefulness.

References:

1. Algeo J. 'Onomastics'. In: The Oxford Companion to the English Language. Ed. By Tom McArthur. – Oxford, Oxford University Press, 1992. – P. 727-729.
2. Stoller R.J. Sex and Gender. 1st edition. – New York: Science House, 1968. – 383 p.
3. Kirilina A.V. O primeneni ponyatiya gender v ruskoyazychnom opisanii (About the application of the concept of gender in the Russian language linguistic description) // Philological sciences. – 2000, № 3. – P. 18-27.
4. Alford R.D. Naming and Identity: A Cross-Cultural Study of Personal Naming Practices. New Haven: HRAF Press, 1988. – 190 p.

5. Shokym G. Tildin genderlik zhikteliminin gylymi negizderi (Scientific ground of gender classification of the language): diss. ... doc. Phil. Sci. – Almaty, 2009. – 281 p.
6. Baigutova A.M. "Kazakh aiel" koncepcicinun etnomadeni sipaty (Ethnocultural characteristics of the concept "Kazakh woman"): diss. ... cand. Phil. Sci. – Almaty, 2008. – 143 p.
7. S. Lieberman., E.O. Bell. Children's First Names: An Empirical Study of Social Taste // American Journal of Sociology. – Chicago: The University of Chicago Press, 1992. – V. 98. No. 3. – P. 511-554.
8. Abdualiuly B. Kazakh antroponimzhasamynynteoriyalikzhanepraktikalyknegizderi (Theoretical and practical basis of Kazakh anthroponymic formation): doc. Phil. Sci. ... diss. – Astana, 2010. – 329 p.
9. Shaihulov A. Leksiko-semanticheskaya obshnost' bashkirskoi i kazakhskoi antroponii (Lexico-semantic commonality in Bashkir and Kazakh anthroponymy) // Ethnic onomastics. – M.: Nauka, 1984. – P. 81-86.

ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЛАНДШАФТЫНДАҒЫ ЭРГОНИМДЕРДІҢ ДАМУ ТАРИХЫ

PhD докторант А.З. Кайбулдаева
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы
axaule.kaibuldayeva@gmail.com

Ғылыми жетекші ф.ғ.д., профессор Г.Б. Мәдиева

Аннотация. В статье рассматривается история развития эргонимов, которая является одной из актуальных проблем изучения лингвистического ландшафта города. Дается определение термина эргоним и анализ существующих работ по эргонимии.

Abstract. The article is devoted to the history of development of ergonyms which is one of the core issues of urban linguistic landscape. The definition of the term «ergonym» is given and the works on ergonymy are analyzed.

Түйіндеме. Мақалада лингвистикалық ландшафтының өзекті мәселелерінің бірі эргонимдердің даму тарихы қарастырылады. Эргоним терминінің анықтамасы беріледі және эргонимдік жүйені зерттеуге арналған жұмыстар қарастырылады.

Қалалық ономастикалық кеңістіктің тілдік құбылыс ретінде өз алдына дамуы, оның жаңа бағыттарының пайда болуы адамзат мәдениетінде қала рөлінің артуына байланысты және әлемдегі урбанизация үрдісінің жылдан-жылға өсуінің нәтижесі болып табылады. Қаланың ономастикалық кеңістігінде көрініс алатын жалқы есімдердің антропонимдер мен топонимдер сияқты түрлері 20 ғ. 60 жылдарында анықталғанымен, онимдердің кейбір түрлері әлі де зерттеуді қажет ететіні анық. Осыған байланысты, қазіргі уақытқа дейін ономастиканың өзекті мәселелерінің бірі онимдерді жүйелендіру болып табылады. Осы орайда, біздің мақаламыз ономастикалық кеңістіктің бір бөлігі болып есептелетін эргонимдер жүйесін зерттеу мәселелеріне шолу жасауға арналып отыр.

Ресей ғалымы Н.В. Подольскаяның «Орыс тілінің ономастикалық терминдері» сөздігінде эргоним терминінің зерттеу аясы былай нақтыланған: «Разряд онима. Собственное имя делового объединения людей, в том числе союза, организации, учреждения, корпорации, предприятия, общества, заведения, кружка» [1]. Мысал ретінде Н.В. Подольская эргонимдік атаулар қатарында Біріккен Ұлттар Ұйымының атауынан бастап музыкалық кружок атына дейін қамтылатындығын көрсетеді.

Іскер адамдар бірлестік атауларын Н.В. Подольскаяның ономастика бойынша терминологиялық сөздігі шыққанға дейін ғалымдар онимнің бір бөлігіне жатқызып келді. Қазіргі кезде ономастиканың топонимика, антропонимика, астронимика, зоонимикасалалары сияқты эргонимия да мекеме, ұйым, атауы ретінде қалыптасып орын алған.

Тілдің лексикалық жүйесінде орыналатын осы ономастикалық бірліктерді жан-жақты көптеген ғалымдар: М.В. Голомидова, А.М. Емельянова, И.В. Крюкова, Р.И. Козлов, М.Я. Крючкова, Н.В. Носенко, Е.С. Отин, Т.П. Романова, Е.С. Самсонова, О.С. Смирнова, Е.Ф. Тарасова, А.А. Трапезникова, Е.А.Трифорова, Н.В. Шимкевич, Л.С. Школьник, Е.А. Яковлева, А.В. Беспалова, В.А. Крыжановская, Г.Б. Мадиева, С. Қ. Иманбердиева, М. Е. Какимова және басқалары қарастырған.

Эргонимдерге атаулардың бірлігі ретінде қызығушылық таныту және оны зерттеудің өзіндік кинотеатрлардың атауларын зерттеді [2], Морозова М.М. сауда, мәдениет, тұрмыстық объектілердің атауларын қарастырды [3], Лейчик В.М. өндірістік-шаруашылық объектілердің атауларын зерттей бастады [4]. 70-жылдардың басында В.И. Ткачук «Новое в ономастике русского языка советского времени» тақырыбы бойынша диссертациялық жұмысын қорғады, онда басқа да онимдерден бөлек